

Adrienne Dixon

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoffprijs 1974

Adrienne Dixon-Meijering (1932 – 1990) verhuisde in 1957 naar Engeland en werkte daar als lerares Engels en Frans in het middelbaar onderwijs. Ze begon haar vertaalcarrière op aanraden van haar Amsterdamse hoogleraar Harting met Het stenen bruidsbed (The Stone Bridal Bed) van Harry Mulisch en bouwde in zo'n 30 jaar een rijk vertaaloeuvre op, waarmee ze en passant bevestigde dat vertalers soms wel degelijk in staat zijn in een andere taal dan hun moedertaal te vertalen. Hoogtepunten uit haar werk zijn The Man Who Meant Well (Een mensch van goeden wil) van Gerard Walschap, Chapel Road (De kappellekensbaan) van Louis Paul Boon, Last Call (Hoogste tijd) van Harry Mulisch, Out of Mind (Hersenschimmen) en Public Secret (Publiek geheim) van J. Bernlef, Sunken Red (Bezonken rood) van Jeroen Brouwers, A Lamb to the Slaughter (Montyn) van Dirk Ayelt Kooiman, en In the Dutch Mountains (In Nederland) en Rituals (Rituelen) van Cees Nooteboom. Voor de laatste vertaling ontving ze de Translation Centre of Columbia University's Translation Prize. VertaalVerhaal dankt Victor Schiferli voor zijn hulp.

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoffprijs 1974

Als je al jarenlang in het buitenland woont en je bezighoudt met het vertalen van Nederlandse literatuur, dan werk je veelal zonder te horen wat er later met je werk gebeurt: wie het leest, wat men ervan vindt. Mocht je nauw bij de uitgeverwereld betrokken zijn, of connecties hebben met een van de buitenlandse universiteiten waar Nederlands gedoceerd wordt en waar, naar ik hoor, vertaald werk druk gelezen wordt, dan zou dit misschien anders zijn. In mijn geval is het echter zo dat ik in Engeland heel zelden iemand ontmoet die enigszins in de Nederlandse literatuur thuis is. Zelfs mensen die zich bezighouden met de vergelijkende literatuur kunnen hoogstens Multatuli en Couperus noemen, verder zijn de Nederlandse schrijvers bij niet-specialisten weinig bekend. Dat is erg jammer voor de schrijvers, die in vele gevallen beter verdiend hebben. Voor mezelf spijt het me in zoverre dat ik bijna nooit reacties hoor op mijn vertalingen. Ik wist dus eigenlijk nooit of ik op de goede weg was. Via de heer De Wit van de Vertaalstichting — en ik wil hem hartelijk danken voor de vele interessante literatuur die hij mij in de loop van de jaren ter vertaling heeft toegestuurd — krijg ik een enkele keer een reactie doorgegeven van een schrijver, en het is erg prettig als dat gebeurt. En als ik aan kennissen eens iets te lezen geef, dan zeggen die meestal ook heel vriendelijke, of beleefde dingen. Maar de enige regelmatige kritiek die ik krijg, en dat is zeer waardevolle en constructieve kritiek, komt van mijn man, zonder wiens hulp ik vast en zeker nooit voor deze prijs in aanmerking zou zijn gekomen. Ik ben hem zeer dankbaar voor zijn commentaar en kritiek. Maar doorgaans werk ik dus min of meer in het donker, zonder te weten of mijn vertalingen ergens weerklank vinden. Het was daarom zeer verrassend en verheugend te horen dat men mij deze prijs wilde toekennen en ik ben de jury voor de Martinus Nijhoffprijs bijzonder dankbaar voor deze bemoedigende klop op de schouder.

Het feit dat ik met mijn vertaalwerk kennelijk niet op publiciteit uit ben houdt wel in dat ik het voor mijn plezier doe. Voor mij is vertalen een spel — met vrij strenge spelregels uiteraard. Voor iemand die zelf geen schrijversgaven bezit is het een heel aantrekkelijke manier om toch creatief met de taal bezig te zijn. Iedere vertaling is een verkenningstocht, in de beide talen, die steeds nieuwe perspectieven biedt. Het feit dat je je van iedere stap, van iedere keus, rekenschap moet geven werkt verrijkend en verruimend.

Als ik me afvraag wat mij in dit spel zo aantrekt dan zijn er een groot aantal boeiende aspecten waarvan ik er alleen twee wil noemen. Het eerste heeft te maken met de tijd waarin een boek ontstaan is, het tweede met de geografische sfeer.

Het is moeilijk te zeggen hoe oud een boek moet zijn voordat je als vertaler beseft dat je in een andere tijd leeft. Sommige boeken zijn meer aan taalmode onderhevig dan andere. Het is al een aantal jaren geleden dat ik *Het stenen bruidsbed* vertaalde en ik vroeg me enigszins beklemd af of ik het nu nog net eender vertaald zou hebben, of mijn versie van toen misschien al verouderd is. Ik heb daarom het

origineel ter hand genomen en ben een aantal bladzijden gaan vertalen, om eens te vergelijken. Het viel hier en daar wel iets anders uit, ik maakte wel eens een andere keus, maar ik sprak in elk geval nog in zoverre dezelfde taal dat ik mijn vorige keus nog begreep. Het tijdsverloop is bij dit boek nog geen probleem.

Als het tijdsprobleem zich wel voordoet, dan moet je een keuze maken. Of je plaatst het boek in zijn eigen taalperiode, met alle consequenties van dien, en dan haal je je een hele studie op de hals want dan raak je het gebied van de taalgeschiedenis; je moet je gaan verdiepen in de associaties en gevoelswaarden die toen golden, in het gebruik van slang van die tijd, je moet moderne associaties vermijden, evenals termen die in de tijd van het boek onbekend of niet acceptabel waren. Men hoeft maar aan *Pygmalion* te denken om dit te beseffen.

Of je besluit het boek aan het moderne taalgebruik aan te passen; in dat geval ontwijk je een aantal moeilijkheden van taalhistorische aard, maar als de vertaling al te actueel wordt dan stoort dat, en bovendien is er na verloop van tijd van datzelfde boek weer een nieuwe vertaling nodig.

Een soortgelijke keuze doet zich voor bij een boek dat zich in een zeer specifieke geografische taalsfeer afspeelt die afwijkt van het algemeen Nederlands. Ik denk hier in het bijzonder aan boeken die doordrenkt zijn van de Vlaamse taalsfeer. Het heeft me vaak verbaasd dat ik zoveel Vlaamse literatuur ter vertaling krijg. Ik kom uit Drenthe en ik heb mijn hele jeugd in het Noorden doorgebracht. Het Vlaamse taaleigen bekoort mij, maar het is niet het mijne. Als je zo'n boek in het Engels vertaalt, en ik heb het natuurlijk alleen over die boeken die echt de Vlaamse sfeer ademen, dan kun je een van twee wegen kiezen. Je kunt zeggen: deze taal wijkt af van het algemeen Nederlands, dit moet in het Engels ook blijken. Laten we dus een streektaal kiezen en het boek naar die taalsfeer verplaatsen. Dit kan weleens goed gaan, vooral als het de gesproken taal betreft.

Er is in Londen indertijd een stuk van Hugo Claus opgevoerd dat volkomen naar een Engelse grotestadssfeer was overgebracht, en er is eens een BBC-televisiebewerking geweest van een roman van Zola die zich helemaal rond de kolenmijnen van Yorkshire afspeelde en waarin alle acteurs met een Yorkshire-accent spraken. In beide gevallen was dit geslaagd, maar ik zou deze methode zelf toch niet kiezen. Ten eerste omdat ik geen enkele Engelse streektaal voldoende ken om zoiets consequent te kunnen doorvoeren, ten tweede omdat ik zou vinden dat ik, tenzij ik toestemming van de schrijver had, als vertaler mijn boekje te buiten ging, dat ik me niet aan de spelregels hield. Die Vlaamse taalsfeer — en dit zou evenzeer gelden voor een specifiek Noord-Nederlandse sfeer — is niet zomaar een bijkomstigheid die niets te maken heeft met de eigenlijke inhoud van het boek, maar hij hoort bij het boek. In vertaling gaat daar een groot deel van verloren, maar dit verlies wordt m.i. niet goedge maakt door het boek zomaar over te hevelen alsof het zich net zo goed ergens anders had kunnen afspelen. Dus, je maakt er 'gewoon' Engels van, en je moet maar zien wat er te redden valt. Het verlies begint soms al bij de titel. Ik kan een Engelsman niet laten aanvoelen waarom Kapellekensbaan bij mij iets anders oproept dan Kapelletjesweg of Kapelstraat of iets dergelijks. Chapel Road of Chapel Street, drukt dit verschil niet uit. Je moet bij zo'n boek dus al je vindingrijkheid in het werk

stellen om te proberen de sfeer toch zo goed mogelijk te herscheppen, en dat is een uitdaging.

Ik hoop dat niemand uit dit alles de conclusie trekt dat dit de enige aspecten zijn waar ik belang in stel, met het gevolg dat ik voortaan niets dan negentiende-eeuwse streekromans te vertalen krijg.

Ik heb deze twee problemen alleen genoemd omdat zij een kernpunt van alle vertaalwerk raken, namelijk de relatie tussen het universele karakter van een boek en het lokale of tijdgebonden karakter.

Ik wil nu eindigen met u allen heel hartelijk te danken voor uw komst en uw belangstelling en ik wil de Nederlandse en Vlaamse schrijvers toeroepen toch vooral door te gaan met het schrijven van heel goede boeken zodat wij vertalers naar hartenlust ons spel kunnen voortzetten.